

İBN SEVDEKÎN

(ابن سودكين)

Ebü't-Tâhir Şemsüddîn İsmâil
b. Sevdekîn b. Abdillâh en-Nûrî
(ö. 646/1248)Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin öğrencisi,
sûfî müellif.

579 (1183) yılı civarında Kahire'de dünyaya geldi. Ermeni asıllı olduğu öne sürülmüştür. Ancak o dönemde Nüreddin Zengî'nin memlûkleri için kullanılan "Nûrî" nisbesinden de anlaşılacağı üzere babası çoğunluğu Türk asıllı olan memlûklerden idi. Bu durum kökenine ilişkin iddiayı zayıflatmaktadır. İbn Sevdekîn çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Kahire'de geçirdi, daha sonra Halep'e gitti. Babasının üst düzey bir yönetici olmasına bakılarak iyi bir eğitim aldığı tahmin edilebilir. Kahire'de bulunduğu yıllarda Ebü'l-Fazl Muhammed b. Yûsuf el-Gaznevî ve Ebü Abdullah Muhammed b. Hamd el-Ensârî el-Ertâhî'den hadis dinledi. Hadise olan ilgisini Halep'te de sürdürdü. Burada İbrâhim b. Osman b. Derbâs el-Mâzânî, Ebü Hâşim Abdülmuttalib b. Fazl b. Abdülmuttalib el-Hâşimî, Ebü Muhammed Abdurrahman b. Abdullah b. Ulvân el-Esedî ve Ebü Gânim Muhammed b. Hibetullah b. Ebü Cerâde gibi muhaddislerin derslerini katıldı. Bununla beraber Kureşî onu Hanefî fakihleri arasında sayar. Kaynaklarda şiiplerinden bazı örnekler yer almaktaysa da bunların derlenip bir divan oluşturulduğuna dair bilgi yoktur.

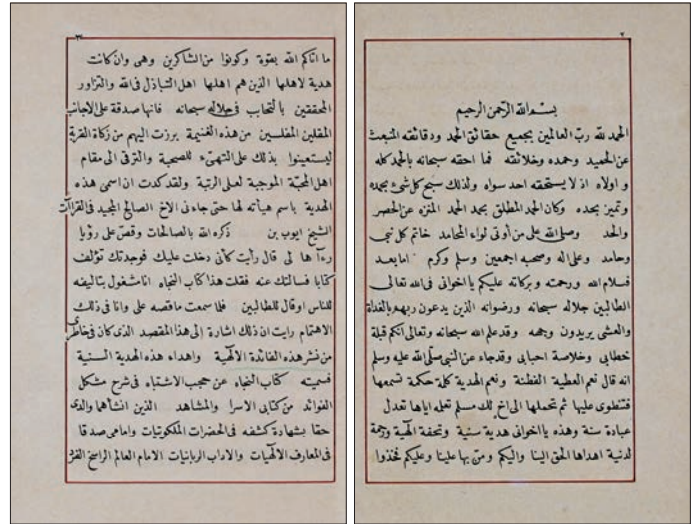
Adı Abdullah Bedr el-Habeşî ve Sadreddin Konevî gibi Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin ilk talebeleri arasında anılan İbn Sevdekîn İbnü'l-Arabî ile yirmili yaşlarında karşılaştı. İbnü'l-Arabî'nin *Rûḥu'l-kuds* adlı eserine ait 19 Şâban 603 (21 Mart 1207) tarihli semâ kaydından öğrenildiğine göre İbn Sevdekîn, Kahire'de İbnü'l-Arabî ile aynı mecliste bulunmuş, tasavvufî telif tarihi açısından büyük değeri olan bu birliktelik onun vefatına kadar sürmüştür. İbnü'l-Arabî, Abdullah Bedr el-Habeşî ve İbn Sevdekîn'in isteği üzerine *Tercümânü'l-eşvâk*'in şerhi olan *Zehâ'irü'l-a'lâk*'i 611 (1214-15) yılında Halep'te yazdı. Ayrıca onu "azîz oğul", "ârif" gibi vasıflarla zikrederek (*el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*, IV, 464) güzel ahlâkî oluşunu bir şiiirine konu etti (*Divân*, s. 517); Allah'ı bilme hususunda onun sorusuna cevaben bir risâle kaleme aldı. Buna karşılık İbn Sevdekîn, İbnü'l-Arabî'ye sorular sorarak bizzat onun

gözetiminde üç eserine şerh yazıp Ekberî tasavvuf geleneğinin geleceğe intikaline katkıda bulundu ve İbnü'l-Arabî'nin vefatından sonra eserlerinin yayılmasına zemin hazırlayan icâzetler verdi. Ayrıca ferâğ kayıtlarından anlaşıldığı üzere Cüneyd-i Bağdâdî'nin mektuplarıyla Ebü Saîd el-Harrâz'ın *Kitâbü's-Şıdk*'ının günümüze ulaşan yegâne nüshasının müstensihî İbn Sevdekîn'dir. Bu çalışmaları dışında onun döneminin çeşitli sûfî mahfillerinde bulunduğu, meselâ semâ ve raks meclislerine katıldığı belirtilmektedir. İbn Sevdekîn, Beytûlmakdis'i ziyaretinin ardından 23 Safer 646 (17 Haziran 1248) tarihinde Halep'te vefat etti ve Bâbünnasr dışında inşa ettirdiği türbesine defnedildi.

İbn Sevdekîn, Sadreddin Konevî ve Afîfüddin et-Tilimsânî hariç İbnü'l-Arabî'nin talebeleri arasında Ekberî tasavvuf geleneğini yazılı olarak nakleden ender kişilerden biridir. Ancak eserleri genellikle müstakil birer telif niteliği taşımamaktadır. Aslında ilgili literatürdeki değerleri de bu özelliklerinden dolayıdır. Çünkü onun eserleri, büyük oranda İbnü'l-Arabî'nin sohbetlerinde dile getirdiği fikirlerin ya da İbn Sevdekîn tarafından İbnü'l-Arabî'ye sorulan sorulara onun verdiği cevapların derlenmesinden ibarettir. İbnü'l-Arabî'ye ait zor ve muğlak ibarelerin yine kendisi tarafından açıklığa kavuşturulması yönüyle bu eserler önem arz etmekle beraber bazan cümlelerin kime ait olduğunu tesbit etmek güçtür. Nitekim bu yüzden olsa gerek kütüphaneye kayıtlarında İbn Sevdekîn'e ait gösterilen bazı eserleri Osman Yahyâ, İbnü'l-Arabî'nin olarak zikretmektedir.

Eserleri. 1. *Vesâ'ilü's-sâ'il*. İbn Sevdekîn'in tasavvufun yaratma, tecellî, ilâhî hazret, ilâhî isimler, tevhid gibi teorik ve ya seyrüsülûk, zikir, ibadet, muhabbet, riyâzet, havâtır ve evrad tertibi gibi pratik konularına dair sorularına İbnü'l-Arabî'nin verdiği cevapları yahut bu meselelerde İbnü'l-Arabî'den duyduğu rivayetleri derlediği bir risâle olup (Süleymaniye Ktp., İzmirli İsmail Hakkı, nr. 3690/6) Manfred Profitlich'in inceleme ve Almanca çevirisiyle birlikte yayımlanmış (Freiburg 1973), ancak Osman Yahyâ tarafından İbnü'l-Arabî'ye ait bir eser olarak kaydedilmiştir. **2. *el-Faşşü'l-İdrisî*.** Eserde İdrîs peygamberin mi'racının daha çok seyrüsülûkle irtibatlı yönleri üzerinde durulmuş, *el-Fütûḥât* (78, 79 ve 559. bablardan bir bölüm) ve *Netâ'icü'l-egkâr*'dan bazı bölümlerle (Allah ve lâ ilâhe illallah zikriyle ilgili bölüm) İbnü'l-Arabî'nin Fahreddin er-Râzî'ye yazdığı mektup eserin muhtevası ile uyumundan dolayı iktibas edilmiştir. İktibaslar dışında bırakıldığında risâlenin İbn Sevdekîn'e ait kısmı oldukça muhtasar bir hale gelir. Eser Veysel Akkaya tarafından tahkik edilerek (İstanbul 2009) Türkçe'ye çevrilmiştir (*İdris Fassi*, İstanbul 2013). **3. *Şerḥu't-Tecelliyyât*.** 610 (1213) yılında Halep'te dost zannettiği bir kişi İbn Sevdekîn'e İbnü'l-Arabî'nin *Tecelliyyât* adlı eserine dair olumsuz kanaatler ileri sürmüş, bunun üzerine İbnü'l-Arabî eserin muğlak kalan noktalarına dair şifahî açıklamalarda bulunmuş, İbn Sevdekîn de bunları ve kısmî değerlendirmeleri bir araya getirmiştir. Osman Yahyâ'ya göre eser şerhten ziyade *Tecelliyyât*'ın çeşitli kısımlarına müellifi tarafından düşülmüş

İbn Sevdekîn'in
Kitâbü'n-Necât adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Beyazıt
Devlet Ktp.,
nr. 9358/1)

bir ta'likât mahiyetindedir. Eser Osman Yahyâ (Tahran 1988) ve Muhammed İdrîs el-Adlûnî (Dârülbezzâ 2009) tarafından neşredilmiştir. **4. Kitâbü'n-Necât min ħucubi'l-iştibâh fî şerhi müşkili'l-fevâ'id min Kitâbi'l-İsrâ ve'l-meşâhid.** İbnü'l-Arabî'nin muhtevaları birbiriyle örtüşen *Kitâbü'l-İsrâ ve Meşâhidü esrârî'l-ġudsîyye* adlı eserlerinin şerhidir. İbn Sevdikîn, iki metnin birbirinden bağımsız olarak düşünölmeyeceğinden hareketle şerhini bir başlık altında toplamıştır. Yazımı İbnü'l-Arabî'nin gözetiminde gerçekleştirilen şerh, büyük oranda onun İbn Sevdikîn'e yaptığı açıklamaların yazıya geçirilmesinden ibarettir (Süleymaniye Ktp., Fâtiġ, nr. 5322, vr. 169^b-214^a; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 9358/1). **5. Levâġıġu'l-esrâr ve levâ'ıġu'l-envâr.** Yazma nüshasına ulaşamayan bu risâle Kâtib Çelebi'nin verdiği bilgiye göre ilâhî nisbetler, hakâik ve âriflerin mertebeleri, ruhların hayatı, nebîler ve velîlere vârit olan ilâhî tenezzüller, amelleri bozma, nefis, rü'yet ve şühüd, ilim, ihata ve esmâ başlıklı yedi bölümden oluşur. Kutbüddin el-Bekrî, *Levâġıġu'l-envâr ve levâmiġu'l-esrâr* adıyla bu kitaptan iktibasta bulunmuştur. Ona göre eser İbn Sevdikîn'in İbnü'l-Arabî'nin sözlerinden derlediği bir risâledir. Osman Yahyâ ise eseri İbnü'l-Arabî'ye ait olarak kaydetmiştir. Ayrıca kaynaklarda *Naġşü'l-Fuşûş, Tuġfetü't-tebbîr li-ehli't-tabşîr, Şerġu 'Umdeti'l-aġâ'id li'n-Nesefî, Kâfi* ve *Kitâbü's-Şalât* gibi eserler İbn Sevdikîn'e nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sevdikîn, *İdrîs Fassî* (trc. Veysel Akkaya), İstanbul 2013; Ebü Saîd el-Harrâz, *Kitâb as-Sıdġ: The Book of Truthfulness* (nşr. A.J. Arberry), London 1937, neşredenin girişi, s. vii; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûġâtü'l-Mekkiyye* (nşr. Ahmed Şemseddin), Beyrut 1999, IV, 464; a.mlf., *Risâle fî su'âli İsmâ'il b. Sevdikîn (Resâ'ilü İbn 'Arabî* içinde), Beyrut 1997, s. 236-238; a.mlf., *Dîvân* (nşr. Nevâf el-Cerrâġ), Beyrut 1999, s. 137, 517; a.mlf., *Zehâ'irü'l-a'lâġ* (nşr. Halîl İmrân el-Mansûr), Beyrut 2000, s. 9; İbnü'l-Adîm, *Buġyetü't-taleb* (Zekkâr), IV, 1645-1648; İbnü's-Sâbûnî, *Tekmiletü lkmâli'l-İkmâl*, Beyrut, ts., s. 31; Cendî, *Şerġu Fuşûşi'l-ġikem* (nşr. Seyyid Celâleddin Âştîyânî), Kum 2003, s. 123-124; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 437; Kureşî, *el-Cevâġirü'l-muġıyye*, I, 409; IV, 330, 431; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1168, 1379, 1433, 1566; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 212; Ali Hassan Abdel-Kader, *The Life, Personality and Writings of al-Junayd*, London 1962, s. xvii; Osman Yahya, *Histoire et classification de l'œuvre d'Ibn Arabî*, Damas 1964, I, 201-231, 242, 270; II, 343, 449, 450; M. Profitlich, *Die Terminologie Ibn 'Arabîs im "Kitâb wasâ'il as-sâ'il" des Ibn Saudakîn*, Freiburg 1973, s. 1-20; M. Chodkiewicz, *Sahîlsiz Bir Umman* (trc. Atilla Ataman), İstanbul 2003, s.

105-111; Claude Addas, *Ibn Arabî: Kibrî-i Ahmer'in Peşinde* (trc. Atilla Ataman), İstanbul 2003, s. 56, 140, 145, 231, 233, 234, 276; Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî, *er-Ravzâtü'l-'arşîyye fî'l-keġâm 'alâ şalavâti'l-Meşîşîyye*, Beyrut 2008, s. 357; Veysel Akkaya, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de İdrîs Peygamber* (doktora tezi, 2009), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 289-354; a.mlf., "Bir İbn Arabî Takipçisi: Şemsüddîn-i İsmail b. Sevdikîn", *Tasavvuf*, sy. 25, İstanbul 2010, s. 251-259.

ERCAN ALKAN

İBN SÛDE,

Abdüsselâm b. Abdülkâdir (عبد السلام بن عبد القادر ابن سودة)

Abdüsselâm b. Abdülkâdir b. Muhammed
b. Ali İbn Sûde el-Girnâti el-Fâsî
(1901-1980)

Fas tarihçisi, biyografi yazarı.

II. (VIII.) yüzyılın başlarında Belc b. Bişr el-Kuşeyrî ile birlikte Endülüs'e giderek Girnata'ya yerleşen Arap asıllı bir aileye mensup olan Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Ali İbn Sûde'nin neslindedir. Merîni Hükümdarı Ebü İnân el-Merîni (1348-1358) tarafından kâtip olarak görevlendirilmek üzere davet edilince Endülüs'ten Merîniler'in başşehri Fas'a gelen Ebü'l-Kâsım İbn Sûde'nin ailesi kadılık, hatiplik, fetva ve telif alanında yetişen önemli şahsiyetleriyle tanınır.

İbn Sûde, *Sellü'n-nişâl*'in sonunda yazdığı biyografisine göre Fas şehrinde doğdu. Kadı olan babası ve amcalarının yanı sıra özellikle anne tarafından dedesi muhaddis Muhammed Âbid İbn Sûde'nin himayesinde onun bakımını üstlendi ve yanından hiç ayırmadı. 1907'de kadılığa tayin edildiği Cedîde şehrine torununu da götürdü. Beş yıl sonra kadılıktan istifa edince torunuyla birlikte Fas'a döndü. Torundaki ilmî merakı görünce onu 1919'da Karaviyyîn Medresesi'ne gönderdi. İbn Sûde orada Mehdî el-Vezzânî, Ebü Şuayb ed-Dükâlî, Abdülhafız el-Fâsî, Muhammed b. İdrîs el-Kâdirî gibi âlimlerin öğrencisi oldu. Medreseyi bitirdikten sonra 1922'de Fas'ta Lamtiyyîn Medresesi'ne müderris tayin edildi. 1925'te bu görevinden ayrıldı. 1931'de getirilen yeni uygulamaya göre 1932'de Karaviyyîn'de öğretmenlik imtihanına girdi. Başarılı olmasına rağmen bu karar milliyetçilerden olduğu gerekçesiyle diğer bazı arkadaşlarından dosyalarıyla birlikte üst makam tarafından onaylanmayınca, iki yıl II. İdrîs Türbesi'nin bulunduğu külliye'deki camide imam-hatiplik görevini yürütmekten âciz düşen

dedesi Muhammed Âbid'e nâiblik etti. Bu yıllarda ilgi duyduğu eserleri okumaya başladı. Özellikle tarih ve ensâb kitaplarına yöneldi. Nâdir yazmalara sahip Ahmediye Kütüphanesi'nde, "hayatımın gayesi haline gelecek" dediği okuma arzusunu gerçekleştirecek eserler buldu. Bu sırada adlı sicillerle de ilgilenmeye başladı. Fas'ın âlim ve ediplerinin çoğuyla irtibat kurdu, her birinden faydalanmaya çalıştı (*Sellü'n-nişâl*'inde hal tercümelerini verdiği 264 hocasının listesi için bk. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, I, 715-722).

1940 yılı sonlarında Mevlây II. İdrîs Türbesi'nde hatiplik görevine getirildi. 1950'de onu çekemeyenlerin şikâyetleri yüzünden görevinden alındı. Bu görevi yürüttüğü yıllarda tarihe olan merakının giderek arttığını, adlı konular üzerine yoğunlaşarak pek çok belge topladığını söyledi. 1953'te Evkaf Bakanlığı tarafından Karaviyyîn Kütüphanesi'nde araştırma yapmak ve kitapları tasnif etmekle görevlendirildi. Bu görev de onun yetişmesinde etkili oldu. Kütüphanede Mağrib tarihine dair nâdir eserlere ulaştı. Bazılarını kendisi için istinsah etti. Bu eserleri okuyup genelde Mağrib, özelde Fas şehrinin düşünce ve sosyal hayatına dair bol miktarda bilgi topladı. Tabakat, terâcim, tarih, fihristler, şehir ve bölge tarihleriyle seyahatnâmeleri inceledi. Mağribli ve Endülüslü âlimlerin asırlar boyu yazdığı terâcim kitaplarının çoğunu okudu. Özellikle Mağribli biyografi yazarlarından İbnü'l-Kâdî el-Miknâsî ve Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî'den etkilendi, onların Mağrib-i Aksâ ricâline dair eserlerini kendisine örnek aldı. Bu kitapları tamamlayıcı eserler yazmaya karar verdi ve neticede Mağrib'de temayüz eden üç biyografi âliminden biri oldu.

Fas'ın bağımsızlığına kavuştuğu 1956 yılında da Karaviyyîn Kütüphanesi'ndeki görevine devam eden İbn Sûde daha sonra kız enstitüsünün kütüphanesini düzenlemekle görevlendirildi. Ardından kraliyet sarayındaki resmî belgeleri gözden geçirmek üzere Rabat'a çağrıldı. Bu görevini tamamlayınca Ma'hedü'l-ulûmi'l-ictimâiyye'ye öğretim üyesi sıfatıyla tayin edildi. Son olarak da Millî Kütüphane'de görevlendirildi ve buradan emekliye ayrıldı. Fas şehrine dönerek evine kapandı, ölümüne yakın günlerce kadar okuma ve telifle meşgul oldu. 10 Eylül 1980 tarihinde Selâ'nın kenar mahallesi Bû Kanâdil'de vefat etti, *Kitâbü'l-İstikşâ* müellifi Ahmed b. Hâlid es-Selâvî'nin mezarının yakınında defnedildi.